

När järnvägen kom till byn

**PÅ
VARJE
PLATS**

Innehåll

När järnvägen kom till byn	4
Industrier och städer blir större	5
Tågen måste gå i tid	5
Stads- eller ortsvandring	6
Att jobba med äldre fotografier	7
Uppdrag till elever	7
Använd arkiven	8
Att söka i arkiv	8
Att använda sig av arkivkällor i undervisningen	8
Exempel: När järnvägen kom till Höör	9
Genomförande	9
Introduktion vid skolan	9
Station 1: Platsen där Höörs gamla mejeri låg	10
Station 2: Höörs gamla Shellmack	11
Station 3: Storgatan	11
Station 4: Nya Torg	12
Station 5: Gamla bankhuset	12
Station 6: Järnvägsstationen i Höör	14

Station 7: Kungsgatan och Järnvägshotellet	15
Station 8: Lilla Torg	15
Station 9: Gamla brandstationen	15
Kontaktuppgifter till projektgruppen.....	17

När järnvägen kom till byn

Oavsett vilken ort eller stads historia ni vill berätta om eller hur ni vill göra det, så kan ni börja med att ge eleverna en inledande kontext genom att beskriva hur järnvägen byggdes i Sverige. Tillsammans med eleverna kan ni även se vår film [När järnvägen kom till Skurup](#), som finns på Skånes Arkivförbunds YouTube.

Ett intensivt järnvägsbyggande pågick i hela Sverige från mitten av 1800-talet till senare delen av 1930-talet, då den mest aktiva byggnationsperioden avtog. Omkring 20 000 arbetare, så kallade rallare, var sysselsatta varje år med det tunga och krävande jobbet.

Den första järnvägslinjen i Sverige, som var en privat stambana på sträckan Örebro–Ervalla, invigdes 1856. Året innan hade de första statliga stambanorna börjat byggas mellan Stockholm och Göteborg samt mellan Stockholm och Malmö. 1864 var den senare färdigbyggd och det tog då, i bästa fall, 19–20 timmar att resa mellan Malmö och Stockholm.

När järnvägen kom till orten var det en festens dag! Järnvägsstationen invigdes med pompa och ståt. Landshövdingen var säkerligen där, kanske till och med kungen. Hela samhället var samlat för att fira. Regementets orkester spelade, det åts och dracks och hölls tal.

Skurups
järnvägsstation cirka
1936.
Fotograf okänd.
Järnvägs museets
foton, Digitalt
Museum.

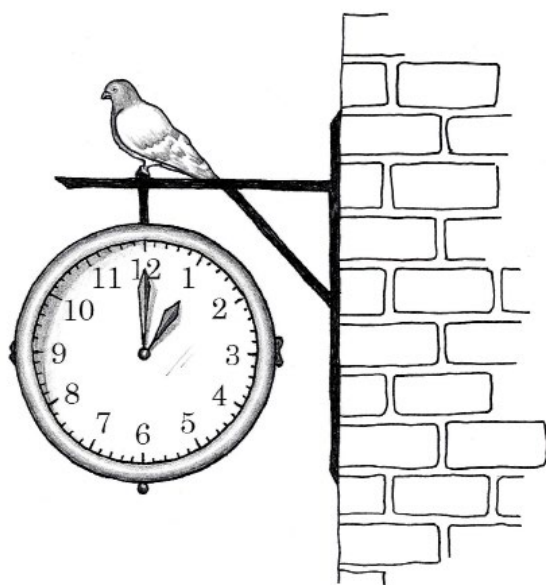
Industrier byggs och städerna blir större

Järnvägen lockades till de nya industriområdena samtidigt som nya industrier växte upp intill den nybyggda järnvägssträckan. Detta förenklade markant transporten av varor, människor och boskap.

I takt med järnvägens utveckling växte nya stadsdelar fram. Efter uppförandet av stationshuset koncentrerades mycket av industrierna, bostäderna och butikerna till dess närhet. Storgatan var ett vanligt förekommande gatunamn i svenska städer. Denna gata fungerade som huvudstråket och utgjorde navet i orten. Det var på Storgatan som de mest betydelsefulla affärerna etablerade sig och där genomfartstrafiken flödade. Finns det en Storgata på er ort?

Tågen måste gå i tid

Järnvägens införande innebar att Sverige fick samma tid i hela landet. Fram till 1879 hade man haft olika lokala tider i varje svenskt samhälle. Det skilde till exempel 24 minuter mellan Stockholm och Göteborg. Den 1 januari 1879 infördes en och samma tid i hela landet och alla klockor ställdes om. Det underlättade skapandet av tidtabeller för tågen.

Teckning av en väggklocka på en tågstation. Ritad av Johanna Nessow, Skånes Arkivförbund.

Stads- eller ortsvandring

Ta med eleverna på en stads- eller ortsvandring med fokus på när järnvägen kom till byn. Ett första tips när ni ska planera för er vandring är att ta kontakt med er lokala hembygdsförening eller annan lokalhistorisk förening eller museum. Ett annat sätt att snabbt få överblick och idéer kring vad som finns i närheten är att studera kommunens kulturmiljöunderlag eller inventering över kulturhistorisk bebyggelse, där intressanta byggnader ofta presenteras.

Återkoppla gärna till vandringen under en vanlig lektion i klassrummet. Diskutera med eleverna om vad ni sett och pratat om under promenaden. Ni kan till exempel be eleverna skriva och rita vad de kommer ihåg och sedan diskutera i helklass.

Se sidan 9 för exempel på hur en ortsvandring genomfördes i Höör.

Förslag på platser att besöka

- Järnvägsstationen
- Järnvägshotell
- Äldre industribyggnader eller platser där de en gång låg
- Bankhus
- Torg
- Storgata
- Bostadshus
- Folkets park
- Folkets hus

Om ni tar kontakt med oss i På Varje Plats projektgrupp kan ni få hjälp att sätta ihop en runda i i staden eller byn där ni befinner er.

Se filmen [När järnvägen kom till Skurup](#) som finns på Skånes Arkivförbunds YouTube.

Att jobba med äldre fotografier

Äldre fotografier kan ni få hjälp att hitta på Skånes Arkivförbund, Trelleborgs Museer, Regionmuseet Skåne, kommunarkivet, den lokala hembygdsföreningen, lokalhistoriska arkiv, föreningar, bibliotek eller på Digitalt Museum.

Använd gärna fotografierna i samband med att ni tar med eleverna på en stads- eller ortsvandring. Skriv ut och visa gamla fotografier och jämför med hur det ser ut idag.

Bra diskussionsfrågor att utgå ifrån:

- Vad har förändrats och vad ser likadant ut? Vad kan det bero på?
- Diskutera varje plats och fotografi utifrån förändringarna och försök knyta dem till större samhällsförändringar som till exempel järnvägens utbredning, bilismens ökning, nedläggningen av fabriker och nya idéer kring byggande.
- Hur kommer samma plats att se ut i framtiden?

Uppdrag till elever

Ett annat sätt att jobba med äldre fotografier är att ge eleverna i uppdrag att leta upp platserna utifrån motiven på fotografierna. Eleverna kan få i uppgift att leta upp och fotografera samma plats idag. Då kan ni tillsammans gå igenom varje plats och fotografi och diskutera utifrån frågorna ovan.

Teckning av ett fotoalbum. Ritad av Johanna Nessow, Skånes Arkivförbund.

Använd arkiven

Arkiven är samhällets minne och en del av vårt kulturarv. De kan lära oss mycket om oss själva, vårt samhälle och vår historia. I arkiven finns massor av spännande dokument som berättar om ortens historia och människorna som har levt där. Men alla handlingar är inte gamla; arkiven innehåller också information om nutiden.

Att söka i arkiv

Arkivförteckningen är en innehållsförteckning och ett sökinstrument till de handlingar som ingår i de olika arkiven. Ett flertal arkivinstitutioner, däribland Skånes Arkivförbund och Riksarkivet, publicerar sina arkivförteckningar i den [Nationella Arkivdatabasen \(NAD\)](#). Databasen erbjuder ett nationellt arkivbildarregister med arkivhänvisningar, register över arkivinstitutioner med kontaktuppgifter samt hjälpdatabaser för topografisk indelning och förvaltningshistorik.

Att använda sig av arkivkällor i undervisningen

I 2022 års läroplan för äldre årskurser inom ämnet historia betonas vikten av att eleverna lär sig att arbeta med autentiska historiska källor och utveckla sin förmåga till källkritik.

Att inkludera arkivmaterial i undervisningen utgör ett utmärkt komplement. Genom att studera arkivkällor kan eleverna utforska och besvara frågor som väcks av dessa källor. För yngre elever är det fördelaktigt att börja med lättillgängliga arkivkällor som är mer visuella, till exempel fotografier och kartor.

Arkivkällor som brev, fotografier, dagböcker och tidningsartiklar ger värdefulla insikter om lokalsamhällets historia. De utgör förstahandskällor som tar eleverna direkt till historien – en verklig inblick i det förflutna!

Äldre källor kan vara utmanande att läsa, och därför kan det vara fördelaktigt att använda datorbaserade transkriptioner. Ibland kan det även finnas svåra eller föråldrade ord som behöver förklaras för eleverna.

Uppgifter för er undervisning

Om ni behöver stöd kan Skånes Arkivförbunds pedagog hjälpa er att utforma specifika arkivuppgifter som passar era elever och det tema ni arbetar med.

På Skånes Arkivförbunds [webbplats](#), under fliken Skola och lärande finns hela Arkivförbundets utbud för skolan. Här finns bland annat det pedagogiska materialet [Lokala källor från Skåne](#), som innehåller olika typer av arkivkällor som kan användas direkt i klassrummet. Materialet riktar sig främst till högstadie och gymnasium.

Exempel: När järnvägen kom till Höör

Ortsvandring i Höör med fokus på tidsperioden då järnvägen kom till Höör i slutet på 1800-talet.

Tidsåtgång: cirka 1 timme

Antal vuxna: 2–3 (någon som berättar och någon som håller ordning på elever och trafiksäkerhet)

Årskurs: 2–3 som läser om hemortens historia.

Material: utskrivna bilder med gamla fotografier på utvalda platser

Genomförande

Platser som besöktes:

- Mejeriet (platsen där det tidigare låg)
- Gamla Shellmacken
- Storgatan
- Nya Torg
- Gamla bankhuset
- Järnvägsstationen
- Kungsgatan
- Lilla Torg
- Gamla brandstationen
- Järnvägshotellet

Höör som stationssamhälle

Höör, beläget längs Södra stambanan mellan Malmö och Stockholm, anslöts till järnvägsnätet 1858. Järnvägen gjorde staden till en central ort i Skåne, med mekaniserade industrier som mejerier, verkstäder, stenhuggerier, väverier och vagnfabriker. Här fanns även skolor, banker och olika handels- och hantverksverksamheter.

Höör är historiskt känt för lantbruk och stenbrytning, med användning av sandsten från området sedan 1100-talet. En järnvägslinje till Hörby öppnades 1882 men blev överflödigt efter färdigställandet av banan mellan Eslöv och Hörby 1897. Järnvägen mellan Höör och Hörby stängdes 1929 när bussar tog över kortdistansresor. Stationshuset klassades som statligt byggnadsminne 1985 men förlorade statusen 2003 på grund av förändringar i byggnaden.

Introduktion vid skolan

Innan vandringen fick eleverna en introduktion på skolgården, där vi tog dem tillbaka till år 1858, tiden då Höör fick sin järnväg. Vi använde en generationslek, där varje elev representerade en generation, och tillsammans räknade vi ut att det krävdes ungefär sju generationer för att nå 1858. Sedan ställde vi upp eleverna i en rad och räknade dem, en generation i taget, för att visualisera detta.

Vid varje station längs vår vandring berättade en pedagog om platsen och visade äldre fotografier av platserna vi besökte. Det gav eleverna möjlighet att jämföra platsen idag med hur den såg ut förr, samt att reflektera över förändringar och dess orsaker och påverkan på landskapet som helhet.

Station 1: Platsen där Höörs gamla mejeri låg

Den första stationen på ortsvandringen var den plats där det gamla mejeriet i Höör en gång låg. En av pedagogerna i På Varje Plats projektgrupp berättade för eleverna om mejeriet, som byggdes 1893 och lades ned 1973.

Eleverna fick här möjlighet att reflektera över mejeriprodukternas ursprung. Var kommer egentligen mjölken, smöret, osten och grädden, som de flesta av oss konsumerar i vår vardag, ifrån? För inte alltför länge sedan fanns mejerier i nästan varje större by. Dessa mejerier spelade en avgörande roll i det dagliga livet på landsbygden, och i många byar var de den enda formen av industri. Hur ser det ut idag?

Utsikt vid mejeriet.
Foto:
Börje Nilsson,
1950-tal, donerat
till Höörs
kommunarkiv.

Station 2: Höörs gamla Shellmack

Nästa stopp på vandringen blev platsen där Höörs gamla Shellmack tidigare låg. Idag är det bostadshus på den platsen. Här fick eleverna möjlighet att reflektera kring användningen av bilar och behovet av bensin. Hur har det förändrats över tid? Hur har tillkomsten av bilar och bensinmackar påverkat samhället i Höör och resten av Sverige? Finns det både positiva och negativa konsekvenser med denna utveckling som eleverna kan komma på? Hur kommer detta att förändras i framtiden?

Station 3: Storgatan

Vid stoppet på Storgatan i Höör tog pedagogen också upp att många svenska städer har en gata med namnet Storgatan. Dessa gator fungerade i regel som städernas huvudgator. De var hjärtat i affärsverksamheten och huvudled för genomfartstrafiken. Eleverna uppmanades att reflektera över hur och varför gatan har fått sitt namn? Och vilka slags verksamheter och butiker kan ha präglat Storgatan och dess betydelse för stadens centrum? Är det på samma sätt idag?

Shellmacken i Höör. Foto: Börje Nilsson, 1950-tal, donerat till Höörs kommunarkiv.

Station 4: Nya Torg

Stoppet vid Nya Torg i Höör gav eleverna insikt i hur järnvägens expansion påverkade stadsplaneringen och stadens tillväxt. Det blev tydligt hur handelslivet, som tidigare florerade kring Gamla Torg, successivt minskade för att istället koncentreras till stationsområdet. Genom att använda äldre fotografier kunde eleverna reflektera över förändringarna som torgen genomgått över tid. De fick möjlighet att analysera och diskutera skillnaderna mellan då och nu.

Station 5: Gamla bankhuset

Vid platsen där det gamla bankhuset en gång stod berättade pedagogen för eleverna om olika företeelser som var en del av livet i staden kring sekelskiftet. På den tiden bodde det ungefär tusen människor i Höör. Staden var då liten men full av olika företag och platser som hjälpte invånarna: banker, skolor, hotell, butiker och olika hantverkare fanns överallt. Det fanns också olika sorters industrier som mejerier, verkstäder, stenhuggerier, väverier, vagnfabriker och till och med läskedrycksfabriker. Här kunde eleverna fundera över vilka slags arbeten människorna i Höör hade i de olika industrierna. Hur var det att arbeta på ett mejeri jämfört med att arbeta på en vagnfabrik eller ett stenhuggeri? Och varför finns vissa av dessa platser inte längre kvar idag?

Storgatan i Höör.
Foto:
Börje Nilsson,
1950-tal, donerat
till Höörs
kommunarkiv.

Nya Torg i Höör.
Foto:
Börje Nilsson,
1950-tal, donerat
till Höörs
kommunarkiv.

Gamla
bankhuset i
Höör. Byggdes
1906, revs 1983.
Foto:
Börje Nilsson,
1950-tal, donerat
till Höörs
kommunarkiv.

Station 6: Järnvägsstationen i Höör

Vid järnvägsstationen i Höör berättade pedagogen för eleverna om uppförandet av stationsbyggnaden år 1858. Vid den tiden var järnvägsstationer en sällsynthet i hela Sverige, med bara ett tiotal spridda över landet. Eleverna fick inblick i järnvägens historia och kunskap om de allra första tågen, som drevs av ånglok.

Samtalet kretsade kring järnvägens revolutionerande påverkan på resandet – en helt ny metod där resan kunde fortsätta timme efter timme utan att behöva byta häst, ta rast eller vila. Pedagogen informade även eleverna om att järnvägens införande standardiserade tiderna i hela Sverige.

Eleverna fick möjlighet att fundera över hur järnvägen möjligen påverkade samhällen och de platser den passerade, och vilken betydelse den hade för människorna längs dess sträckning. De diskuterade varför enhetlig tid över hela landet var viktigt. Kanske kunde de även tänka sig situationer där olika tidszoner skulle kunna vara förvirrande?

Höör
järnvägsstation
cirka 1938.
Fotograf okänd.
Järnvägsmuseets
foton, Digitalt
Museum.

Station 7: Kungsgatan och Järnvägshotellet

I många städer innebar invigningen av järnvägen ett ökat behov av matställen och hotell för de resande som besökte städerna. Ett exempel på det är Järnvägshotellet i Höör, som fortfarande finns kvar än idag. Här fick eleverna ta del av ett äldre fotografi av byggnaden och jämföra det med byggnaden idag. Vilka eventuella förändringar i byggnaden och miljön runt omkring kunde de se?

Station 8: Lilla Torg

I staden finns tre torg: Gamla Torg, som var det ursprungliga torget, följt av Lilla Torg och det senaste tillskottet, Nya Torg, som etablerades när järnvägen kom till staden. När gruppen stannade vid Lilla Torg fick eleverna möjlighet att reflektera över torgens betydelse för stadens utveckling och de olika funktioner som de har haft genom historien.

Station 9: Gamla brandstationen

Det sista stoppet på stadsvandringen var platsen där gamla brandstationen tidigare låg. Med åren blev brandstationen för liten och otillräcklig för att rymma dagens moderna brandbilar. Renovering eller ombyggnad hade blivit kostsamt. Istället beslutade man att riva den och bygga 30 nya lägenheter på samma plats. Eleverna fick möjlighet att jämföra platsen idag med det äldre fotografiet och reflektera över hur platsen har förändrats över tid.

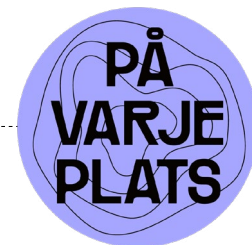
Kungsgatan i Höör. Foto: Börje Nilsson, 1950-tal, donerat till Höörs kommunarkiv.

Lilla Torg i Höör.
Foto:
Börje Nilsson,
1950-tal, donerat
till Höörs
kommunarkiv.

Gamla
brandstationen
i Höör. Foto:
Börje Nilsson,
1950-tal, donerat
till Höörs
kommunarkiv.

Kontaktuppgifter till projektgruppen

Kontaktuppgifterna som redovisas för respektive institution går till växel/kansli/reception eller liknande funktion. Uppge att ditt ärende rör projektet På Varje Plats och be att få komma i kontakt med arkivpedagog/museipedagog.

Skånes Arkivförbund

Porfyrvägen 19, 224 78 Lund

info@skanearkiv.se

<https://www.skanearkiv.se/>

Tel: 073-051 08 16

Regionmuseet Skåne

Stora Torg, Box 134, 291 22 Kristianstad

info@regionmuseet.se

<https://regionmuseet.se/>

Tel: 044-620 19 00

Trelleborgs Museer

Stortorget 1, 231 43 Trelleborg

trelleborgs.museer@trelleborg.se

<https://trelleborgsmuseer.se/>

Tel: 0410-73 30 50

Skånes hembygdsförbund

Industrigatan 5, 243 32 Höör

info@skaneshembygdsforbund.se

<https://www.hembygd.se/skane>

Tel: 046-15 80 70

Publicerad: 2024

SKÅNES
HEMBYGDS-
FÖRBUND

KULTURRÅDET

 Skånes Arkivförbund

TRELLEBORGS MUSEER